

12. Ulusal İstatistiklerle İlgili Gerçekler

Çeviren: Nuray DEMİR

*Ulusal İstatistikler tam doğruları
bize söylemezler, ama işimize
yarayacak kadar bilgi verirler*

Giriş

Aşağıdaki konuşma, Fransa'dan yabancı bir üniversite öğrencisi (FÖ) ile Amerikalı bir üniversite öğrencisi (AÖ) arasında geçmektedir.

AÖ: Amerika'nın zenginlik açısından dünyanın en iyi ülkesi olduğunu kabul edelim. Biz dünyadaki kişi başına en yüksek Gayri Safi Yurtiçi Hasılaya (GSYİH) sahibiz.

FÖ: Fakat GSYİH her şey demek değildir. Bizim ülkemizde herkes her yıl dört haftalık tatil yapar. Ağustos ayında Paris'teki tek insanlar turistlerdir.

AÖ: Ancak bizim işsizlik oranımız sizin işsizlik oranınızdan daha azdır. Biz her zamanki gibi %6'ya yakın işsizlik oranlarına sahibiz ve sizin işsizlik oranınız %12'ye yakın.

FÖ: Bu doğru fakat ABD'de aslında insanların daha büyük bir kesimi işçi sınıfında yer almaktadır. Bu iyi bir şey mi? Hayatta herşey iş mi?

A.Ö: Şey ben hala bizim en iyi olduğumuzdan eminim. Fakat belki bu makro-ekonomik istatistikler düşündüğüm kadar açık değildir.

Konuşmadan da anlaşılacağı üzere makro-ekonomik istatistikler karışık ve yanıltıcı olabilir. Yanıltılmamış ve bilgili bir vatandaş olarak makro-ekonomik istatistiklerin nasıl yapıldığını ve gerçekten neyi ölçtüklerini iyi bilmelisiniz. Makro-ekonomilerin esas kavramları (Gayri safi milli hasıla, işsizlik ve enflasyon) çalışmamıza dahil ederken tümüyle bir ekonomiyi ölçmek için hiçbir ölçek kusursuz değildir.

Bu bölümde makro-ekonominin standart ölçülerinin hem güçlü hem de zayıf taraflarını göreceğiz.

Gayri Safi Yurt İçi Hasıla (GSYİH)

GSYİH' yı bir yıl içinde ekonomide üretilen nihai mal hizmetlerin o yıl fiyatıyla piyasadaki değeri olarak tanımlayabiliriz. GSYİH' yı hesaplamak için verilen bir yıl içerisinde üretilen nihai mal ve hizmetleri alınıp, onları kendi değerleriyle çarpılıp ve hepsinin değerini toplayarak bulabiliriz. Nihai mal ve hizmetlerin en önemli olanı tüketicilere satılan mallardır. Otomobil üretiminde kullanılan çelik ya da ekmeğin üretiminde kullanılan un gibi ara malların hesaplama iki kez katılmasını önlemek için hesaplara bu mallar dahil edilmemektedir.

Ekonomistler GSYİH' iki yönlü olduğunu kabul etmektedirler. Üreticiler GSYİH'ya dahil ürünleri ürettiklerinde, aynı zamanda gelirden üretmiş olurlar. Örneğin bir bilgisayar üreticisi yeni bilgisayarlar ürettiğinde bu bilgisayarlar GSYİH olarak sayılmaktadır. Aynı zamanda üreticiler onun üretiminden gelir elde ederler. Bu para işçilerin ücretlerini, belki bina kiralalarını ve ödünç alınan paranın faizini ödemedeki kullanılmaktadır. Üretimin maliyetini ödedikten sonra kalan firmanın karı ve üretici firmanın geliri olarak düşünülmektedir. Ücretler, kiralalar, faiz ve kar bunların hepsi gelirin değişik şekilleri olarak ifade edilmektedir.

Önceki bölümlerde incelediğimiz dairesel akış, basit bir şekliyle GSYİH' nin iki yönünü bize göstermektedir. Son derece basitleştirilmiş bir ekonomide hem faktör piyasasında, hem de mal ve hizmet piyasasında iş yapan aile ve firmalar vardır. Faktör piyasasında aileler üretime girdi sağlar. Temel girdiler, ekonomistlerin üretim faktörü diye adlandırdıkları işgücü ve sermayedir.

Bu mantığa dayanan ekonomistler genel olarak GSYİH hakkında şu iki temel soruyu sorarlar. Üretilen son ürün ve hizmetleri kim satın alır? ve GSYİH üretiminden elde edilen geliri kim elde eder?

GSYİH'yı kim satın alır?

Ekonomistler GSYİH'yi alıcı gruplarına uygun olan dört kapsamlı kategoriye ayırmaktadırlar. Bu kategoriler ve alıcı grupları şunlardır:

1. Tüketim harcamaları: Tüketici tarafından alınanlar,
2. Özel yatırım harcamaları: Firmalar tarafından satın alınanlar,
3. Hükümetin aldıkları: Devlet ve yerel idareler tarafından alınanlar,
4. Net ihracatlar: Yabancı sektörün net alımları veya ihracat eksi ithalatıdır.

Bu grupları daha detaylı tartışmaya başlamadan önce farklı bileşenlerinin hacmini anlamak için Türkiye ekonomisindeki ilgili rakamlara bakalım. Çizelge 12.1 2013 yılındaki GSYİH'yi göstermektedir. 2013 yılında GSYİH 1.565 milyar TL'dir. Bu bileşenlerin büyüklüğünü anlamak için Türkiye nüfusunun 2013 yılında 76.667 bin kişi olduğunu düşünüldüğünde kişi başına düşen GSYİH yaklaşık 20.415 TL olarak belirlenmektedir.

Çizelge 12.1. Türkiye'nin 2013 Yılı GSYİH Bileşimi (Cari fiyatlarla 000 TL)

GSYİH	1.565.180.961
Tüketim Harcamaları	1.109.384.591
Özel Sektör Harcamaları	318.067.852
Hükümet Harcamaları	235.597.611
Stok Değişimleri	4.801.142
Net İhracat	-102.670.235

Şimdi GSYİH' daki bileşenlerin her birini sırayla ele alalım.

Tüketim Harcamaları

Tüketim harcamaları; yurt içinde veya yurt dışında şu anda üretilen, mal ya da hizmetlerin tüketiciler tarafından alınan kısmıdır. Bu satın almalar, TV, VCR, otomobil, giysi, kuaför hizmetleri, mücevher, sinema biletleri, yiyecek ve diğer bütün tüketim maddelerini içerir. Tüketimi

dayanıklı ve dayanıksız mal ve hizmetler olarak gruplandırabiliriz. Dayanıklı mallar otomobil ve buzdolabı gibi daha uzun süre dayanan ürünlerdir. Dayanıksız mallar ise yiyecek gibi uzun süre dayanmayan ürünlerdir.

Hizmetler ise sunulmasında kişinin mahareti ve bilgisini yansıtarak insanın büyük bir rol oynadığı faaliyetleri içermektedir. Örneğin bir dişçinin dişi doldurması gibi hizmetleri kuaförlükten sağlık hizmetlerine kadar sıralayabiliriz. Bu hizmetler tüketimin en hızlı büyüyen parçalarıdır. Tüketim harcamaları, GSYİH'nin en önemli kısmıdır ve toplam satın alınan mal veya hizmetlerin yaklaşık % 70.9'unu oluşturmaktadır.

Özel Sektör Harcamaları

GSYİH'daki özel sektör harcamaları üç öğeden oluşmaktadır. *Birincisi:* Yıl boyunca yeni fabrikaların yapımına ve araç gerece harcamalar yapılır. Eğer bir firma yeni bir fabrika kurar ya da yeni bir makine satın alırsa, bu GSYİH içerisinde yer almaktadır. Ancak var olan bir binayı ya da kullanılmış bir makineyi satın almak GSYİH kapsamı içerisine girmemektedir. Çünkü ürünler o yıl içinde üretilmemiştir. *İkinci olarak:* Yeni yapılmış konut yatırım harcaması olarak ifade edilirken, var olan bir evin yeni bir alıcıya satılması ise yatırım harcaması içerisinde ele alınmamaktadır. Çünkü ev söz konusu yıl içerisinde yapılmamıştır.

Son olarak: Eğer firmalar bu malları envanter stoklarına eklerlerse, bu durum GSYİH içerisinde ele alınacaktır. Örneğin bir hırdavat (madeni eşya) dükkanı yılın başında raflarında 1.000 TL, sonunda 1.100 TL değerinde somun ve sürgü (kol demiri) bulundursa, onun envanter yatırımı 100TL olur. Envanter yatırımındaki bu 100 TL'lik artış GSYİH' ya dahil edilmektedir.

Yeni yatırım harcamalarının toplamına "toplam yatırım" denilmektedir. Yıl içerisinde var olan fabrika, araç gereç ve konutların bazıları yıpranır ya da yok olabilir. Bu yıpranma ve aşınma "amortisman" olarak adlandırılmaktadır. Eğer amortismanı toplam yatırımdan çıkarırsak net yatırımı elde ederiz. Net yatırım verilen yıldaki fabrika, araç gereç ve konut stoklarına gerçek katkı olarak ifade edilmektedir.

Toplam ve net yatırım arasındaki fark ekonomik açıdan oldukça önemlidir. 2013'ün üçüncü çeyreğinde bir firmanın toplam yatırımın 1,067 milyon TL olduğunu, aynı dönemde ise 681 milyon TL'lik bir amortismanının olduğunu düşünelim. Bunun anlamı firmanın bir yıl içerisinde net yatırımı $(1.067 - 681) = 386$ milyon TL'dir. Toplam yatırımının % 64'ünü amortisman oluşturmıştır.

Önemli bir uyarı: Bu bölümde genellikle ekonomide, yatırım terimini gerçek hayatta kullanılan şekilden farklı kullanılmaktadır. Bir ekonomist için GSYİH bir yıl içinde ekonomide üretilen nihai mal hizmetlerin o yıl fiyatıyla piyasadaki değeri olarak tanımlamaktadır. Günlük hayatta ise örneğin, borsadaki yatırımlara ilişkin konuşuruz. Borsada hisse senedi almak var olan mali varlıktan yapılan satın almalarıdır. Firmalar için yeni mallarının ve hizmetlerinin satın alınması değildir. Aynı şey bir altın çubuk alımını için de geçerlidir. GSYİH hesaplanmasında yatırım yeni ana malın alımı anlamına gelir. Günlük hayattaki kullanılan yatırım tanımı ile GSYİH hesaplarında kullanılan yatırımın tanımını birbirine karıştırmamalıyız.

Hükümet Harcamaları:

Hükümet ve yerel idarelerce o yıl içerisinde üretilen mal ve hizmetin satın alınması hükümet harcaması olarak ifade edilmektedir. Bu harcamalar hükümetlerin satın aldığı mal ve hizmetler, memur ve işçiye ödediği ücretler ve sağlık harcamaları, yaptığı yatırım harcamaları ve transfer harcamalarından oluşmaktadır. Bu anlamda harcamaların çoğu aslında hükümet ve yerel idarelerden kaynaklanmaktadır. 2013 yılındaki toplam hükümet harcamalarının % 15,1'i makina teçhizat ve inşaat gibi yatırım mallarını içermektedir. Bununla birlikte bu alımlar GSYİH hesaplarında özel sektör harcamaları olarak değil hükümet harcamaları olarak sınıflandırılmaktadır.

Bu kapsamda alımlar hükümetler tarafından yapılan harcamaların tamamını içermemektedir. Transfer ödemeleri, ürün ve hizmet üretimine bağlı olmayan kişilere ödenen kaynak niteliğinde olup bunların dışında tutulmaktadır. Örneğin sosyal sigorta, sosyal yardım ve hükümet borç faizi ödemelerinin hepsi transfer ödemesi olarak kabul edilir ve hükümetin bu harcamaları GSYİH içerisinde ele alınmamaktadır. Bunların hesaba katılmama nedeni ödeme karşılığında hiçbir şey üretilmiyor olmasıdır. Diğer taraftan polise, posta sevişi çalışanları ve vergi dairesinde çalışanlar gibi kamu hizmeti yapan personele yapılan ücret ödemeleri GSYİH hesaplarında yer almaktadır. Çünkü bu harcamalar o anda yapılan hizmetlerin karşılığıdır.

Transfer harcamaları GSYİH' den hariç tutulduğu için ulusal hükümet bütçesinin büyük bir bölümü GSYİH'nın parçası değildir. Ancak cari transfer ödemeleri yine de önemlidir. Onlar hem kişisel geliri hem de onların tüketim ve birikim alışkanlıklarını ve ulusal bütçe açığının boyutunu etkilemektedir. Önemli bir noktada GSYİH içerisinde olan hükümet satın alımlarıyla, GSYİH içinde yer alamama ihtimali olan hükümet harcamaları arasındaki farkın akılda tutulmasıdır.

Net İhracat

Önceki bölümden de hatırlayacağınız gibi diğer ülkelerden satın aldığımız ürünler ithalat diye adlandırılır. Aynı zamanda ülke içinde üretilen ürünleri diğer ülkelere satmaktayız ki buna da ihracat denilmektedir. Net ihracat, toplam ihracattan toplam ithalatın çıkarılmasıyla elde edilmektedir. Çizelge 12.1’de net ihracatın -102.670.235 bin TL olduğunu gördük. Net ihracatların negatif olma nedeni ithalatlarımızın ihracatlarımızı aşmasıdır. GSYİH’ nin bir ölçüsünü belirlerken, Türkiye’de üretilen ürünleri hesaplamaya çalışırız. Tüketim, yatırım ve hükümet harcamaları; tüketiciler, firmalar ve hükümet tarafından Türkiye’de üretilsin veya üretilmesin alınan ürünlerin hepsini içermektedir. Fakat tüketiciler, firmalar veya hükümet tarafından üretilen ürünler, GSYİH yı hesaplarken ülke içinde üretiliyorsa ele alınmalı, ülke dışındaki kişilerce üretiliyorsa GSYİH’den çıkartılmalıdır. Aynı zamanda ülke içinde üretip yurtdışına satılan herhangi bir ürünü de GSYİH’ye eklemeliyiz. Örneğin Türkiye’de üretilen ancak Avrupa’ya satılan bir ürün varsa GSYİH’ya eklenmelidir. Net ihracatları GSYİH’nin bir parçası olarak kabul ederek, ihracatları ekleyip, ithalatları çıkararak Türkiye’deki üretimi doğru olarak hesaplayabiliriz.

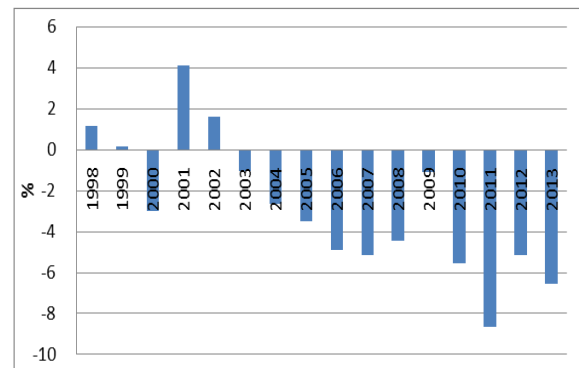
Bu konu ile ilgili dünyadan bazı örnekler düşünelim. Birinin Japonya’da üretilen \$25.000’lık Toyota marka bir arabayı Amerika’da aldığını farz edelim. Bu durumda nihai satın alımlara baktığımızda tüketim harcamasının \$25.000’a yükseldiğini görürüz. Çünkü tüketiciler tüketim maddesi alımı yapmışlardır. Fakat net ihracat \$25.000 düşmüştür, çünkü ithalat değeri ihracattan çıkarılmıştır. Bu durum GSYİH’yi etkilememektedir çünkü Amerikanın bu durumda üretimi söz konusu değildir. Şimdi de Amerika’nın İspanya’da yaşayan birine \$18.000’a bir araba sattığını farz edelim. Bu durumda net ihracat \$18.000 artar. Aynı zamanda bu satılan mal Amerikan ürünü olduğu için GSYİH \$18.000 yükselir.

1995’de Amerika için net ihracat -101 milyar dola idi. Diğer bir değişle Amerika yurtdışından, yurtdışına sattığından \$101 milyar’lık daha çok ürün alabilmektedir. Bu nedenle o dönemlerde ABD’de görülen açık bugün günümüz Türkiye’sinde de mevcut olup yurtdışından, sattığımızdan daha çok ürün aldığımızdan ticaret açığımız oluşmuştur. Ticaret fazlası ise ihracatın ithalatı aşması durumlarda görülmektedir.

Şekil 12.2 1998’den 2010’a kadar GSYİH’deki payı olarak Türkiye’nin ticaret açığını göstermektedir. 1998, 1999, 2001 ve 2002 yıllarında ihracatımız ithalatımızdan fazladır. Yani bu yıllarda Türkiye dış ticaret fazlası vermiştir. Diğer yıllarda ise dış ticaret açığı giderek artmıştır. 2010 yılında dış ticaret açığının GSYİH oranı -% 5.2 olarak gerçekleşmiştir. Giderek artan ticaret açığının sonuçlarının neler olduğuna birlikte bakalım.

Şekil 12.2 Türkiye’deki Ticaret Açığı / GSYİH (1998-2013)

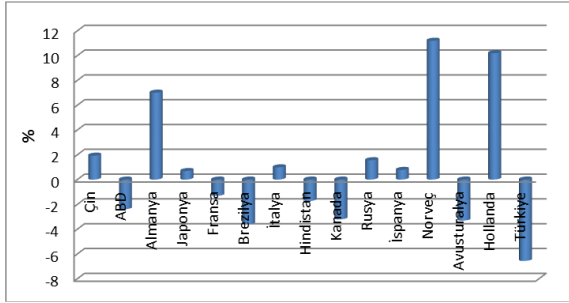

Kaynak: www.hazine.gov.tr

Türkiye’de bir ticaret açığı oluşurken, insanlar o anda ürettikleri mal ve hizmetlerden daha fazlasını harcıyorlar. Türkiye yurtdışına birçok ürün satmasına rağmen, aynı zamanda yurtdışından arabalar, bilgisayarlar vb gibi daha çok mal ve hizmet almaktadır.

Şekil 12.3’de diğer tüm ülkeler için GSYİH yüzdesi olarak ticaret fazlasını ve ticaret açıklarını gösterilmektedir. Bu ülkeler içinde İspanya en fazla ticaret açığına sahipken, en fazla ticaret fazlalığının Norveç’te olduğu görülmektedir. Bu anlamda, gördüğünüz gibi, Türkiye ticaret açığı açısından diğer ülkelere eşlik etmektedir.

Şekil 12.3 Seçilmiş Ülkelerin Ticaret Açığı / GSYİH (2012-2013)

Kaynak: www.dtm.gov.tr

Geliri Kim Elde Eder?

GSYİH üretildiğinde, dairesel akıştan da hatırlayacağınız gibi aynı zamanda gelirden üretilmektedir. Özel sektöre akan gelir Milli Gelir diye adlandırılır. Milli Gelirin miktarını belirlemek için ekonomistler ilk olarak GSYİH’da birkaç ayarlama yaparlar. Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olup da yurtdışında oturanlar tarafından kazanılan net geliri GSYİH’ye eklenirken, Türkiye’de yaşayan yabancıların ürettiği gelirler çıkartılmaktadır. Bu GSMH (Gayri Safi Milli Hasıla) diye adlandırılır. GSYİH ve GSMH arasındaki gerçek fark çok küçüktür. Bazı ülkeler için ise bu fark yüksek olabilir.

Örneğin Türkiye vatandaşlarının çoğunu Almanya’ya misafir işçi olarak gönderir ve onlarda ailelerine para gönderirler ve bu da Türkiye’nin GSMH’sının hesaplanmasına dahildir. Türkiye için 1991’deki yabancı kazanımları GSMH’nin yaklaşık %1.5 oluşturur. Kuveyt örneğinde ise yurtdışına verdiği petrol rezervlerinden büyük miktarda gelir elde etmekte ve bunu yurt dışında yatırımlara dönüştürmektedir. Bunlardan elde edilen gelirler GSMH’nin içerisinde ele alınmaktadır ve bunlar 1994

yılında Kuveyt’in GSMH’sının %13’ünü oluşturmaktaydı.

Milli Geliri hesaplama yolunda yaptığımız ikinci düzenleme GSMH’dan amortismanın çıkarılmasıdır. Amortismanın, yıl içerisinde fabrika ve araç gereçlerde oluşan yıpranmadır olduğunu hatırlayalım. Bir bakıma gelir azalmaktadır. Çünkü binalar ve makineler yıpranmaktadır. GSMH’dan amortismanlar çıkarıldığında Net Milli Gelir (NMG) elde edilir.

Son olarak, milli gelire ulaşmak için yaptığımız son düzenleme ürün üzerindeki üretim vergisi ve satışlarda oluşan dolaylı vergilerin çıkarılmasıdır. Eğer bir mağaza size 100 TL lik bir ürün satarsa satış vergisi 0.08 TL ise, toplam fatura 1.08TL’dir. Bununla birlikte bu alımın sadece 1TL si mağazaya ücretleri ödemek veya kar olarak geri döner. Kalanı hükümete gider, ancak gelirin bir parçası değildir. Bu düzenlemeleri yaptığımızda, milli gelire ulaşırız. Çizelge 12. 2 2005 yılı için bu düzenlemeleri göstermektedir.

Çizelge 12.2 Türkiye 2005 Rakamlarıyla GSYİH’ dan Milli Gelire Geçiş (000TL)

Gayri Safi Yurt İçi Hasıla =	430.511.476
Dışarı Giden Faktör Gelirleri =	-11.619.231
Dışardan Gelen Faktör Gelirleri =	10.040.097
Gayri Safi Milli Hasıla =	428.932.343
Amortismanlar =	-30.169.001
Safi Milli Hasıla =	398.763.359
Dolaylı Vergiler =	-73.632.956
Milli Gelir =	325.681.495

Milli gelir beş temel kategori arasında paylaştırılır. Bunlar, İşçilerin çalışanların maaş ve ödenekleri, şirket karları, kira gelirleri, mal sahibinin kazancı ve net faizlerdir.

Milli gelirin yaklaşık %72’ si maaşlar ve kar şeklinde çalışanlara gider. Dünya ülkelerinin çoğu içinde durum böyledir. Maaşlar ve karlar milli gelir içerisinde önemli bir paya sahiptir.

GSYİH, istatistikçilerinin milli geliri hesapladıkları bir yöntemde ise ekonomideki her firmanın katma değerine bakmaktır. Ekonomistler bir firmanın katma değerini, bu katma değeri üreten tüm gelirleri (maaşlar, kar, kira ve faiz) toplayarak bulurlar. Ekonomide ki bütün firmalar için katma değer toplanarak milli gelir hesaplanabilir.

Tipik bir firma için katma değeri, toplam satışlarının değeri ile başlayıp sonra diğer firmalardan satın aldığı girdilerin değeri çıkarılarak hesaplanabilir. Kalan gelir miktarı daha sonradan maaş, kira, kar ve faiz olarak dağıtılan firmanın katma değeridir. Bu şekilde milli geliri hesaplarken ara mal üreten firmalar dâhil ekonomide ki bütün firmaları hesaba katmak gereklidir.

Örneğin, sadece iki firmadan oluşan bir ekonominin olduğunu, bunlardan birisi arabalarını müşterilerine satan bir otomobil firması ve diğerinin ise sadece otomobil firmasına satış yapan bir çelik firması olduğu farz edelim. Eğer otomobil şirketi müşterilerine 2.000TL satış yapar ve çelik firmasından 800TL lik alış veriş yaparsa maaş, kira, faiz ve kar olarak daha sonra dağıtılabilecek 1.200 TL lik katma değere sahip olur. Eğer çelik firması 800 TL lik mal satar fakat diğer firmalardan kaynak satın almazsa onun katma değeri 800 TL dir, ki o aynı zamanda maaş, kira, faiz ve kar şeklinde ödenmektedir. Ekonomideki toplam katma değer bütün ekonomi için maaş, kira, faiz ve karın toplamı olan 2.000 TL dir.

Milli gelire ilaveten *kişisel gelir* diye bilinen ve mal sahiplerine doğrudan ulaşan toplam ödemeleri içeren bir kavram da hesap edilir. Aileler bir şekilde firma sahibi olmalarına rağmen, belirlenen yıl içerisinde, firmalar tarafından kazanılan bütün karları almazlar. Çünkü bir kısım karlar firmalar tarafından kendi yatırımları için muhafaza edilmektedir. Üstelik aileler transfer ücretlerini hükümetten alırlar. Kişisel gelir ise işgücü gelirleri, transfer ödemeleri ve bireylere ödenen sermaye gelirlerinden

oluşmaktadır. Vergileri ödedikten sonra ailelerin ellerinde tuttuğu kişisel gelir miktarı kişisel harcanabilir gelir diye adlandırılmaktadır.

Özet olarak GSYİH'ya iki taraftan bakabiliriz. Üretim sürecinde üretilen ürünü kimin satın aldığını veya üretim sürecinde oluşan gelirin kim tarafından elde edildiğini sorabiliriz. Harcama açısından GSYİH'nın yaklaşık %70'ini tüketici harcamaları, gelir yönünden ise milli gelirin yaklaşık dörtte üçünün maaş ve ödenekler oluşturmaktadır.

GSYİH neyi ölçmez?

GSYİH bir ekonomide üretilen ürünlerin değerlerini en iyi ölçen tek ölçüdür. Ancak bu ölçü mükemmel değildir. GSYİH içinde bazı unsurlar göz ardı edilmektedir. Eğer biz GSYİH'yı ekonomik refahın ölçüsü olarak yorumlamak istersek göz ardı edilen unsurlara da dikkat etmeliyiz.

1.GSYİH içinde organize olmuş piyasa içinde yer almayan unsurlar göz ardı edilmektedir. Bunun en önemli örneği temizlik, yemek yapmak ve ücretsiz çocuk bakmak gibi ev içindeki hizmetlerdir. Bu hizmetler piyasalar vasıtasıyla taşınmadığı için GSYİH istatistikleri içinde bunları ele alamayız. Bu ihtimal bizim GSYİH'nın büyüklüğünün çok fazla olduğunu düşünmemize yol açmaktadır. Son 30 yılda iş gücünde kadınların rolü artmıştır. Bu nedenle günümüzde restoranlara, temizlik hizmetlerine, ücretli çocuk bakımı yapan kreşlere daha fazla talep olmaktadır. Bu yeni talepler GSYİH içinde yer almaktadır. Ancak bu hizmetlerin evlerde ücretsiz sağlanması durumunda GSYİH'ya ilave edilmemektedir. Dolayısıyla bugünkü

GSYİH'nın büyüklüğü eskiye göre abartılıdır.

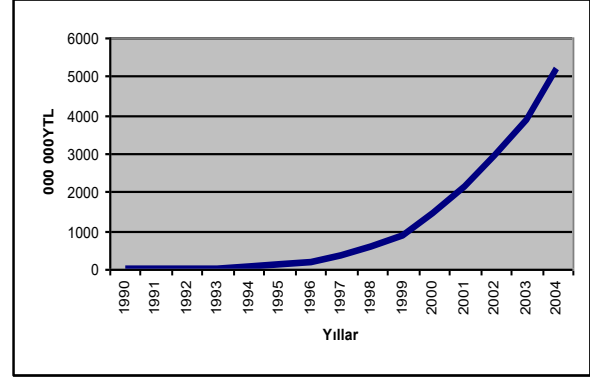
2. Yetkililere rapor edilmeyen yani yeraltı ekonomisi GSYİH'da göz ardı edilmektedir. Ekonomik işlemler yasal olabilir ancak insanlar veri kaçırmak için üretilen gelirlere ait bilgileri yanlış vermektedirler. Örneğin bay veya bayan garsonlar aldıkları bahşişlerin tamamını bildirmeyebilir ve kendilerine ait marketi olan kişiler müşterileriyle peşin para kayıtlarını masa altında yapabilirler. Bu illegal ticaret sonucunda elde edilen karlar da yasa dışı olmaktadır.

3. GSYİH içinde bir üretim yapılması sonucunda onun çevrede meydana getirdiği değişimlerin değerleri göz ardı edilmektedir. Örn: Bir fabrika 1.000 TL lik ürün üretiyor, karşılığında nehiri kirletmesinin maliyeti 2.000 TL ise; bu ekonomide sosyal açıdan 1.000 TL kayıp yerine GSYİH'da 1.000 TL kazanç olarak gösterilmektedir. Çevredeki değişimler önemli olduğu için bu ekonomimizin iyiye gidişinin bir ölçüsü olarak GSYİH'nın hesap edilmesinde önemli bir sınırlayıcıdır.

Hesapların daha doğru yapılması için mineral stoklarının değerindeki azalma, aşınma payı (amortisman) olarak GSYİH'dan düşürülmelidir. Bu yeraltında bulunan mineral kaynakların tümü için değil, yalnızca mevcudiyeti ispatlanmış kaynaklar için yapılmalıdır. Belirli kaynaklardaki bu değişimin belirlenmesi günümüzdeki ekonomik gidişatın ne durumda olduğunu göstermede de bize yardımcı olabilir.

Şekil 12.4 Türkiye'de belirlenen mineral kaynakların değerine ait grafiği göstermektedir. Mineral kaynaklarının değerinde 1990 dan 1995 yılına kadar hemen hemen hiç ya da çok az değişim olurken 1996 yılından itibaren GSYİH içerisindeki payı her yıl giderek artan bir seyir takip etmiştir.

Şekil 12.4 Türkiye'deki Mineral Kaynaklarının Değeri (000.000 TL)

Kaynak: www.tuik.gov.tr

Ancak mineral rezervleri çevremizdeki değerlerin sadece bir kısmıdır. Ayrıca ormanlar ve balık gibi diğer yenilebilir kaynakları dikkate alınabilir. En zor hesaplanacak değer değişimleri ise temiz hava ve su için olacaktır. Ekonomideki büyüme çevremizi geliştirir mi? Yoksa kötüleştirir mi? Bu sorunun cevabını bulmak, ekonomi istatistiklerinin gelecek nesiller için gerçek bir güven unsuru oluşturmasında oldukça önemlidir.

İşsizlik İstatistiklerinin Perde Arkası

İşsizliği, iş arayan ve fakat iş bulamayan kişilerin oluşturduğu grup olarak nitelendirmekteyiz. Şekil 12.5'de perspektif içinde işsizlik istatistikleri yer almaktadır. Nüfus, işgücü içerisinde yer alan ve almayan olarak 2 gruba ayrılmıştır. Nüfusun işgücü içerisindeki kısmı işgücü payı olarak adlandırılmaktadır. 2010'da Türkiye'de işgücü payı oranı % 48'di. İşgücü, işi olan (çalışan) ve işi olmayan (çalışmayan) olarak 2 gruba ayrılmaktadır. 2010'da yaklaşık 22 milyon insan çalışıyor ve 3,0 milyon insan işsiz idi.

Şekil 12.5 2010 yılına Ait İşsizlik Verileri

15 Yaş Üzeri Toplam Nüfus 52.541.000 İşgücü 25.641.000	İşgücüne dahil olmayanlar 26.900.000
İstihdam Edilen 22.594.000 İşsiz 3.046.000	

İşi olan insanları belirlemek prensip olarak oldukça kolaydır. İşsiz olan ve işgücü içinde yer almayan kişiler arasında ayırım yapmaksa daha zordur. Açıkçası birisinin gerçekte iş arayıp aramadığını anketlerde belirlemek zordur. Buna ilaveten bazı işçiler part-time, diğer bazıları tam gün çalışmaya tercih edebilirler. Diğer bazı işçiler ise yeteneklerinin oldukça altında işte çalışabilirler. Her iki durumdaki işçiler de gizli işsiz olarak isimlendirilmektedirler. İşsizlik hakkında diğer önemli bir gerçek farkı da işsizlik oranının farklı gruplar içinde farklı olmasıdır. Erkekler ile kadınlar arasında işsizlik oranının farklı olması gibi.

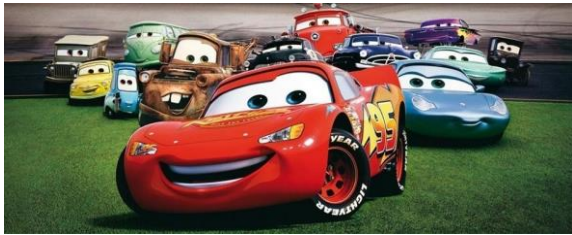
Üretim ve Fiyattaki Değişimin Ölçülmesi

Bu bölümde reel GSYİH ile zincirleme tipi fiyat indeksinin nasıl hesaplandığı anlatılacaktır.

Reel GSYİH

Hükümetlerin reel GSYİH'yı nasıl hesapladığını görmek için basit bir ekonomi örneğini düşünelim.

Örnek olarak; Ekonomide 2006 ve 2007 yıllarında sadece araba ve bilgisayar gibi iki mal grubu üretildiğini varsayalım. Her bir yıl için araba ve bilgisayara ait miktar ve fiyatlar Çizelge 12.4'de gösterilmektedir.

Çizelge 12.4 Basit Bir Ekonomi için GSYİH Verileri

Yıllar	Arabalar (Adet)	Bilgisayar (Adet)	Arabalar (TL)	Bilgisayar (TL)
2006	4	1	10.000	5.000
2007	5	3	12.000	5.000

Araba ve bilgisayar üretiminin her ikisi de artmıştır, ancak bilgisayar daha hızlı bir şekilde artmıştır. Arabaların fiyatı bilgisayarların fiyatı aynı kalırken daha çok artmıştır. Bu nedenle arabalar 2008 yılında bilgisayara nispeten daha pahalı olmuştur.

Reel GSYİH ve GSYİH için zincirleme fiyat indeksleri ile yaptığımız hesapların altında yatan fikir basittir. Nominal GSYİH'da ya malların fiyatlarında ya da malların miktarlarında değişim oluşturduğunu biliyoruz. Fiyatları sabit tutup GSYİH'yı yeniden hesap edecek olursak miktardaki değişimin ölçüsünü bulabiliriz. Bu reel GSYİH'yı bulmamızı sağlayacaktır. Benzer şekilde üretilen miktarlar sabit tutulup GSYİH'yı yeniden hesap edecek olursak fiyatların ne kadar değiştiğini ölçebiliriz. Buda bizim GSYİH için zincirleme fiyat indeksini bulmamızı sağlayacaktır.

Öncelikle nominal GSYİH'yı hesap etmeliyiz. Çizelgedeki verileri kullanarak 2006 yılı için nominal GSYİH şu şekilde gösterebiliriz.

$$(4 \times 10.000 \text{ TL}) + (1 \times 5.000 \text{ TL}) = 45.000 \text{ TL}$$

Benzer şekilde; 2007 yılı için nominal GSYİH ise 75.000 TL dir. Nominal GSYİH'nın büyüme faktörü; iki yıl için bulunan rakamların birbirine oranlanması ile yani $75.000 \text{ TL} / 45.000 \text{ TL} = 1,66$ olarak bulunacaktır.

Şimdi reel GSYİH'yı bulalım. Reel GSYİH'yı, sabit fiyatlar kullanarak, hesaplayacağız. Çizelge 12.4'ün en üst kısmında 2006 yılında geçerli olan fiyatları kullanarak her iki yıldaki GSYİH değerlerinin nasıl hesap edildiğini göstermektedir. Örneğin; 2006 yılı fiyatları kullanarak 2007'deki GSYİH'nın değeri:

$$(5 \times 10.000 \text{ TL}) + (3 \times 5.000 \text{ TL}) = 65.000 \text{ TL}$$

olmaktadır. 2006 yılı sabit fiyatlarını kullanarak, 2006 yılındaki GSYİH'nın 2007 yılındaki GSYİH'ya oranı reel GSYİH için büyüme faktörü olarak ifade edilmektedir. Bu durumda büyüme faktörü 1.444'dür. Aynı zamanla 2007 yılı fiyatlarını kullanarak da reel GSYİH'yı hesap edebiliriz. Hesaplanmış şekli Çizelge 12.5'nin alt bölümünde yer almaktadır. Bu hesaplama sonucunda oluşan büyüme katsayısı ise 1,415'dir.

2006 veya 2007 yılı fiyatlarının sabit olmasına bağlı olarak toplam reel GSYİH'nın büyüklüğünün farklı olacağını unutmamalıyız. Hükümet istatistiklerini oluştururken sonuçta bu iki hesaplanan değer geometrik ortalamasını almak zorundadır. Bu durumda reel GSYİH için büyüme katsayısı 1,430 olmaktadır.

Hükümetler niçin bu iki hesaplanan değer ortalamasını alır? Eğer hükümet sadece 2006 yılındaki fiyatları kullanacak olursa; GSYİH'nın reel büyüklüğünü abartılı olarak vermiş olacaktır. Örneğimizde bilgisayar fiyatları, araba fiyatlarına nispeten düştüğü için ilk bölümde 2006 ve 2007 arasında bilgisayarlar, arabalardan daha hızlı artmıştır. 2006 yılı fiyatları kullanarak GSYİH'nın hesaplanmasında bilgisayarların etkisi abartılmıştır. Hükümetler iki yıldaki hesaplanan değerlerin ortalamasını alarak değerleri önyargılardan uzaklaştırmış olacaktırlar.

Hükümet gelecek birbirine yakın yıllar içinde sabit fiyatları kullanarak hesaplanan büyüme faktörlerinin geometrik ortalamasını alarak gerçek anlamda büyümeyi hesap ederek bütünüyle aynı yöntemi uygulayacaklardır.

Çizelge 12.5 Fiyatları Sabit Tutarak Reel GSYİH'nın Hesaplanması

2006 yılı Fiyatlarını Kullanarak 2006 yılı GSYİH
(4x10.000TL) + (1x5.000TL) = 45.000TL

65.000 TL

Büyüme Katsayısı = $\frac{65.000 \text{ TL}}{45.000 \text{ TL}} = 1,44$

2006 yılı Fiyatlarını Kullanarak 2007 yılı GSYİH
(5x10.000TL) + (3x5.000TL) = 65.000TL

2007 yılı Fiyatlarını Kullanarak 2006 yılı GSYİH
4x12.000TL) + (1x5.000TL) = 53.000TL

75.000 TL

Büyüme Katsayısı = $\frac{75.000 \text{ TL}}{53.000 \text{ TL}} = 1,415$

2007 yılı Fiyatlarını Kullanarak 2007 yılı GSYİH
(5x12.000TL) + (3x5.000TL) = 75.000TL

Büyüme Katsayılarının Geometrik Ortalaması = 1,43

GSYİH Fiyat İndeksi

Öncelikle GSYİH için zincir tipi fiyat indeksinde temel alınan 2006 yılının 100'e eşit olduğunu kabul edelim. Bu durumda 2007 yılı için GSYİH zincir tipi fiyat indeksini belirlemek için fiyatların ortalama ne kadar artacağını belirlemek zorundayız.

Fiyatlardaki ortalama değişimi hesap etmek için, reel GSYİH'nın hesap edilmesinde kullanılan yöntem benzer bir yöntem kullanılmaktadır. Miktarları sabit tutarak her bir yıl için GSYİH'ları yeniden hesap edeceğiz. Bu yolla GSYİH'daki herhangi

bir değişimin fiyattaki değişimden kaynaklandığını belirlemiş olacağız.

Çizelge 12.6'da hem 2006 yılı hem de 2007 yılı GSYİH'sı, 2006 yılı ve daha sonra da 2007 yılı miktarları kullanılarak fiyat değişim oranları hesap edilmiş ve bunların ağırlıklı ortalaması alınarak ortalama fiyat artış katsayısı bulunmuştur.

Aslında nominal GSYİH, reel GSYİH ve fiyat indeksi birbiriyle yakın ilişkilidir. Eğer fiyatları sabit tutar isek GSYİH'daki değişimleri ölçebiliriz. Eğer miktarları sabit tutarsak da GSYİH'daki değişimleri

ölçebiliriz. Bu ilişkiyi aşağıdaki formül net bir şekilde ortaya koymaktadır.

Nominal GSYİH'daki Büyüme Katsayısı = (Reel GSYİH'daki Büyüme Katsayısı * Fiyattaki Büyüme Katsayısı

Formüldeki Nominal GSYİH'nın büyüme katsayısı, reel GSYİH'nın büyüme katsayısı ve fiyatlardaki büyüme katsayısından üretilmiştir.

Çizelge 12.6 Miktarları Sabit Tutarak Zincir Tipi Fiyat İndeksinin Hesaplanması

2006 yılı Miktarlarını Kullanarak 2006 yılı GSYİH
(4x10.000TL) + (1x5.000TL) = 45.000TL

2006 yılı Miktarlarını Kullanarak 2007 yılı GSYİH
(4x12.000TL) + (1x5.000TL) = 53.000TL

Fiyatların Büyüme Katsayısı = $\frac{53.000 \text{ TL}}{45.000 \text{ TL}} = 1,17$

2007 yılı Miktarlarını Kullanarak 2006 yılı GSYİH
(5x10.000TL) + (3x5.000TL) = 65.000TL

2007 yılı Miktarlarını Kullanarak 2007 yılı GSYİH
(5x12.000TL) + (3x5.000TL) = 75.000TL

Fiyatların Büyüme Katsayısı = $\frac{75.000 \text{ TL}}{65.000 \text{ TL}} = 1,15$

Büyüme Katsayılarının Geometrik Ortalaması = 1,16

Tüketici Fiyat İndeksi

Ekonomistler GSYİH fiyat indekslerinin yanı sıra Tüketici Fiyat İndeksini de (TÜFE) kullanırlar. Bu fiyat değişimi hesaplanırken, ortalama bir tüketicinin kullanacağı mal veya hizmet sepeti dikkate alınır. Verilen yıl için TÜFE'nin belirlenmesinde aşağıdaki formül kullanılmaktadır.

Günümüz Fiyatlarıyla Maliyet
TÜFE = $\frac{\text{Temel Alınan Yıldaki Maliyet}}{\text{Günümüz Fiyatlarıyla Maliyet}} * 100$

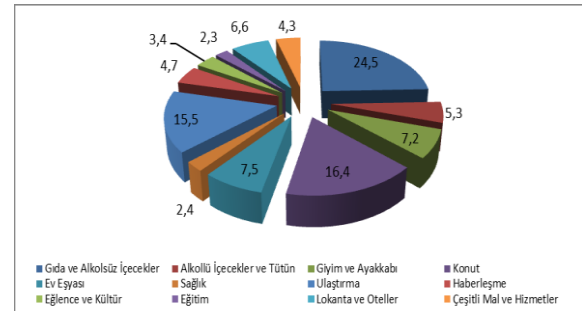
Bu konuyla ilgili bir örneği ele alalım. Varsayalım ki temel alınan 2002 yılında sepetteki malların maliyetinin 200TL ve 2013 yılında ise 300TL olduğunu farz edelim. Bu durumda 2007 yılı için TÜFE = (300 / 200) * 100 = 150 olacaktır. Temel alınan 2002 yılı 100 kabul edildiğine göre 2002'de 100 olan TÜFE, 2013'de 150'ye yükselmiştir. Yani bunun anlamı 5 yılda %50'lik bir artış olmuştur.

Şekil 12.6'de TÜFE'de kullanılan ve ev bütçesinde önemli yer tutan harcama kalemleri gösterilmiştir. Kira ve yiyecek vb. harcamalar ev halkının tüm harcaması içerisinde % 46'lük bir paya sahip olmaktadır.

TÜFE ve GSYİH fiyat indekslerinin her ikisi de fiyat artışlarını ifade ederler. Ancak

birkaç açıdan birbirinden farklıdır. Öncelikle TÜFE'deki mal sepetinin içinde ithal edilen malların maliyetleri de yer almaktadır. GSYİH fiyat indeksinde ithal edilen mallar ölçülmemektedir. İkinci olarak GSYİH fiyat indeksinin aksine, TÜFE temel alınan yıla göre mevcut yıldaki bir mal sepetinin maliyetinin ne kadar olacağına cevap verir.

Şekil 12.6 Tüketici Fiyat İndeksi İçinde Önemli Yer Tutan Harcama Kalemlerinin Durumu (TÜFE) (1994=100)

Ayrıca, tüketiciler fiyatlar arttığı zaman, o maldan daha az satın alma eğiliminde olacakları için TÜFE rakamları abartılı oluşabilir. Diğer bir değişle doğru enflasyonun indekslerde rapor edilenden daha az olduğu söylenebilir. Diğer taraftan teknoloji ürünlerinin kalitesindeki artışları dikkate almıyoruz. Tüm bunlar TÜFE enflasyon oranının her yıl yaklaşık % 0,5 ile % 1,5 oranında fazla hesap edildiğini ifade etmektedirler.